

वा० रा०

॥ २०० ॥

ननुवानप्रस्थाश्रमः क्षत्रियस्याप्यस्ति तत्राह ॥ एषहीति ॥ येनाभिपेचनेनपालनं तद्रूपधर्मसंपादनं प्रथमआर्यो धर्म इत्यर्थः ॥ एवं च स आश्रमो राज्यापरिपालनोत्तरं वार्धकेऽ-
चितोनापिसमुख्यो धर्म इति भावः ॥ १९ ॥ तस्यामुख्यत्वमेव दर्शयति ॥ कश्चेति ॥ प्रत्यक्षं प्रत्यक्षमुख्यसाधनं धर्मं प्रजापालनरूपमुत्सृज्य संशयस्थमप्रत्यक्षत्वात् ॥ कोहित-
द्वेदयद्यमुष्मिन्लोकेस्तिवानवेति श्रुत्याभिनीयमानसंदेहास्पदं अलक्षणं अमुख्यलक्षणं ॥ आयतिस्थमुत्तरवयः प्राप्य ॥ अनिश्चितं अनित्यानुष्ठानं ॥ नहि प्रजापालनवत् क्षत्रि-
यस्य नित्यप्राप्तोऽयं धर्मः ॥ नित्यत्वे तद्रहितदशरथादेः पापित्वप्रसंगः ॥ तं क्षत्रबंधुः क्षत्राणां बंधुरितिसमासेन क्षत्रियकुलसंमत इत्यर्थः ॥ निंदायां बंधुचप्रत्ययांतस्तु निंद्यक्षत्रियादिवा-
चीतिकृतकः ॥ कश्चरेत् न कोपीत्यर्थः ॥ अन्येतु क्षत्रबंधुरपि निंद्यक्षत्रियोऽपि राज्यान् हर्षोपीदृशं धर्मं न चरेत् किंपुनर्वाच्यं राज्याधिकारीत्यर्थमाहुः ॥ २० ॥ ननु शरीरक्लेशसाध्यधर्म ए-

एष हि प्रथमो धर्मः क्षत्रियस्याभिपेचनं ॥ येन शक्यं महाप्राज्ञप्रजानां परिपालनं ॥ १९ ॥ कश्च प्रत्यक्षमुख्यसंशयस्थमलक्षणं ॥
आयतिस्थं चरेद् धर्मक्षत्रबंधुरनिश्चितं ॥ २० ॥ अथ क्लेशजमेव त्वंधर्मं चरितुमिच्छसि ॥ धर्मेण चतुरो वर्णान्पालयन् क्लेशमाप्नुहि ॥ २१ ॥
चतुर्णामाश्रमाणां हि गार्हस्थ्यं श्रेष्ठमुत्तमं ॥ आदुर्धर्मज्ञधर्मज्ञास्तं कथं त्यक्तुमिच्छसि ॥ २२ ॥ श्रुतेन बालस्थानेन जन्मना भवतोऽत्यहं ॥
स कथं पालयिष्यामि भूमिं भवति तिष्ठति ॥ २३ ॥ हीनबुद्धिगुणो बालो हीनस्थानेन चाप्यहं ॥ भवता च विना भूतो न वर्तयितुमुत्सहे ॥ २४ ॥
इदं निखिलमप्यग्रं राज्यं पित्र्यमकंठकं ॥ अनुशाधि स्वधर्मेण धर्मज्ञः सहवांधवैः ॥ २५ ॥ इहैव त्वाभिपिंचंतु सर्वाः प्रकृतयः सह ॥ ऋ-
त्विजः सवसिष्ठाश्च मंत्रविन्मंत्रकोविदाः ॥ २६ ॥

वांतरंगस्तत्राह ॥ अथेति ॥ पक्षांतरेऽथेति शब्दः ॥ २१ ॥ ननु त्वमेव न श्रुतत्वात्तदा-
श्रमकरणं युक्तमत आह चतुर्णामिति ॥ सर्वेषां गृहस्थपाल्यत्वादिति भावः ॥ २२ ॥ श्रुतेन विद्यया बालोऽवरः जन्मना तत्संपाद्येन स्थानेन कनिष्ठभ्रातृत्वेन च बालः ॥ २३ ॥
हीनो बुद्धिगुणः स त्वयस्य सः तेन हीनसत्वगुण इत्यर्थः ॥ हीनस्थानेन चोपलक्षितः अतएव बालः ॥ त्वया विनावर्तयितुं जीवितुमपि नोत्सहे ॥ किंपुनराज्यं पालयितुमित्य-
र्थः ॥ २४ ॥ २५ ॥ सहसंभूय मंत्रविदितिसंबोधनं ॥ २६ ॥

अ० कां०

॥ २०० ॥